

CONFERENCE OF INGOs
OF THE COUNCIL OF EUROPE

CONFERENCE DES OING DU
CONSEIL DE L'EUROPE

CONF/PLE(2009)CODE1

КОДЕКС КРАЩИХ ПРАКТИК УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

**Ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні
1 жовтня 2009 року**

Зміст

I. Вступ	3
II. Завдання та цілі	4
III. Загальна схема участі громадськості	5
IV. Способи залучення	7
V. Матриця участі громадськості.....	18

I. Вступ

Одна з основних проблем сучасних демократій полягає у відстороненні громадян від політичних процесів. У цьому контексті, як і в багатьох інших, громадянське суспільство є важливим елементом демократичного процесу. Воно надає громадянам, разом із представниками політичних партій і лобі, альтернативний спосіб доносити різні погляди та забезпечувати різні інтереси у процесі прийняття рішень.

У своїй рекомендації CM/Rec (2007) від 14 жовтня 2007 року Комітет міністрів Ради Європи визнав "важливий внесок неурядових організацій у розвиток і реалізацію демократії та прав людини, зокрема шляхом підвищення поінформованості населення, участі у громадському житті та забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади".

На засіданні Форуму Ради Європи з питань майбутнього демократії, проведеному в червні 2007 року в Швеції, учасники закликали Конференцію міжнародних неурядових організацій Ради Європи підготувати Кодекс кращих практик участі громадськості, який охоплював би такі питання, як механізми участі неурядових організацій в процесі прийняття рішень та залучення громадянського суспільства до державної політики.

Таким чином, Конференція міжнародних неурядових організацій зголосилася на це, беручи відповідальність за складання Кодексу кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень. У цьому документі викладаються обґрунтування, схема і засоби розширення участі громадськості. Він був підготовлений досвідченими представниками громадянського суспільства, детально розроблений під час процесу загальноєвропейських консультацій, випробуваний і прокоментований членами національних та міжнародних неурядових організацій (НУО) і вже використовується активістами та представниками органів влади.

Конференція міжнародних неурядових організацій Ради Європи підготувала зручний для користувача, структурований і прагматичний документ, розрахований на суб'єктів прийняття рішень та організоване громадянське суспільство, включаючи неурядові організації.

Кодекс пропонує перелік кращих практик. Він не має обов'язкового характеру, не встановлює правила і не вимагає механізмів застосування. Він пропонує всім учасникам демократичних процесів керівні принципи, що впливають з конкретного практичного досвіду діалогу та співпраці між неурядовими організаціями та органами державної влади. Кінцева мета полягає у сприянні їх взаємодії та в розширенні можливостей і участі громадян у демократичних процесах на місцевому, регіональному та національному рівнях.

Конференція звернулася за порадами і підтримкою до інших установ Ради Європи. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи і Парламентська асамблея Ради Європи привітали Кодекс кращих практик: Конгрес готовий зробити свій внесок у його просування та використовувати його у своїй роботі, а Парламентська асамблея, зі свого боку, підкреслила особливу важливість використання в процесі участі електронних засобів.

Цей документ повинен мати і буде мати політичні наслідки. Він дасть стимул і підтримку нинішній тенденції серед місцевих, регіональних і національних органів державної влади консультиватися і співпрацювати з представниками громадянського

суспільства у тому, що стосується впровадження сучасних інструментів демократичного управління, і в той же час поглиблювати участь громадян у житті суспільства.

II. Завдання та цілі

Головне завдання Кодексу кращих практик участі громадськості – сприяти створенню сприятливих умов для неурядових організацій в державах-членах Ради Європи та Білорусії шляхом визначення на європейському рівні набору загальних принципів, директив, інструментів і механізмів участі громадськості у процесі прийняття політичних рішень. Передбачається, що Кодекс кращих практик буде виконуватися на місцевому, регіональному та національному рівнях. Кодекс кращих практик ґрунтується на сучасному досвіді неурядових організацій по всій Європі, які діляться своєю позитивною практикою та дієвими методами взаємодії з органами державної влади.

Серед завдань Кодексу кращих практик – бути актуальним та ефективним інструментом для неурядових організацій від місцевого до міжнародного рівня в їх діалозі з парламентом, урядом та органами влади. Кодекс повинен стати інтерактивним та практичним інструментом і, таким чином, бути корисним як для неурядових організацій, так і органів влади во всіх країнах Європи. У якості підтримки застосування Кодексу кращих практик також буде створено банк навчальних прикладів і додатковий набір практичних інструментів.

Кодекс кращих практик є націленим як на національні неурядові організації, включаючи регіональні та місцеві організації в державах-членах Ради Європи та Білорусії, так і організації, що діють на європейському та міжнародному рівнях. Він також націлений на органи державної влади, включаючи парламент, уряд та органи державного управління на місцевому, регіональному та національному рівнях. Ціль широка, але передбачається, що певні частини Кодексу кращих практик зможуть використовуватися на всіх рівнях державного управління.

III. Загальна схема участі громадськості

III.i Параметри громадянського суспільства

Неурядові організації та громадянське суспільство роблять значний внесок у розвиток і реалізацію демократії і прав людини. Визначення неурядових організацій, яке дала Рада Європи, міститься у Рекомендації Комітету міністрів (2007) 14. В ній говориться, що «неурядові організації є добровільними органами самоврядування або організаціями, створеними для досягнення головним чином некомерційних цілей їх засновників чи членів». Відповідно до Кодексу кращих практик участі громадськості цей термін використовується для позначення організованого громадянського суспільства, у тому числі об'єднань волонтерів, некомерційних організацій, асоціацій, фондів, благодійних організацій, а також спільнот або груп активістів за географічним положенням або за інтересами. Основні види діяльності неурядових організацій зосереджені на принципах соціальної справедливості, прав людини, демократії та верховенства права. Метою неурядових організацій є просунення цих принципів та поліпшення життя людей.

Неурядові організації становлять найважливішу складову процесу участі у відкритому, демократичному суспільстві завдяки залученню великої кількості осіб. Той факт, що багато хто з цих осіб також є виборцями, підкреслює додатковий зв'язок з представницькою демократією.

Неурядові організації можуть принести у процес прийняття рішень знання і незалежну експертизу. Це змусило органи управління всіх рівнів, з місцевих і регіональних до національних, а також міжнародні установи, використовувати при розробці та здійсненні політики відповідний досвід і компетентність неурядових організацій. Неурядові організації мають унікальну довіру своїх членів і суспільства в цілому в озвучуванні проблем, представленні їх інтересів та залученні до участі у процесах, забезпечуючи тим самим вирішальний внесок у розробку політики.

Цей текст висвітлює внесок *організованого громадянського суспільства* в процес демократизації і не зосереджується на пов'язаному з цим питанням участі громадян, тобто *окремих осіб*. У цьому випадку розуміється, що створення асоціацій та організацій в суспільстві є актами незалежних громадських структур і лише частково орієнтоване на дії окремих осіб. Слід розуміти, що організації існують для просування потреб своїх членів та інтересів усього суспільства. Тому вони виступають в якості основного каналу участі та каталізатора залучення громадян.

III.ii Принципи участі громадськості

З метою сприяння встановленню конструктивних відносин, неурядові організації та органи державної влади різних рівнів повинні діяти за наступними загальними принципами:

Участь

Неурядові організації збирають та поширюють думки своїх членів, груп споживачів та зацікавлених громадян. Цей внесок має вирішальне значення для процесу прийняття політичних рішень, підвищуючи якість, розуміння і довгостроковий характер застосування політичної ініціативи. Попередньою умовою для дотримання цього

принципу є вільний та доступний процес участі, який ґрунтується на узгоджених параметрах участі.

Довіра

Відкрите та демократичне суспільство ґрунтується на чесній взаємодії між суб'єктами і різними секторами суспільства. Хоча неурядові організації та органи державної влади покликані відігравати різні ролі, спільна мета поліпшити життя людей може бути успішно досягнута лише у тому разі, якщо вона буде ґрунтуватися на довірі, що передбачає прозорість, повагу та взаємну надійність.

Підзвітність і прозорість

Діяльність в суспільних інтересах вимагає відкритості, відповідальності, ясності, підзвітності як від неурядових організацій, так і органів державної влади, із забезпеченням прозорості на всіх етапах.

Незалежність

Неурядові організації повинні бути визнані вільними і незалежними органами щодо своїх цілей, рішень і заходів. Вони мають право діяти незалежно і відстоювати позиції, що відрізняються від позицій органів влади, з якими вони можуть співпрацювати іншим способом.

III.iii Умови участі громадськості

Умови, що дозволяють асоціативне життя, викладені в різних документах. Згідно з Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод (ЄКПЛ), а також відповідною прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, ці умови полягають у забезпеченні свободи вираження думки (ст. 10 ЄКПЛ), а також свободи зборів і асоціацій (ст. 11 ЄКПЛ).

Щоб забезпечити закріплення істотного внеску неурядових організацій в процесі прийняття політичних рішень без дискримінації, необхідне сприятливе середовище. Передумовами створення сприятливого середовища є верховенство права, дотримання основних демократичних принципів, політична воля, сприятливе законодавство, чіткі процедури, довгострокова підтримка і ресурси для сталого громадянського суспільства, а також спільний простір для діалогу і співпраці. У *представницькій демократії* виконання цих умов дозволяє налагодити конструктивні відносини між неурядовими організаціями та органами державної влади, які ґрунтуються на взаємній довірі і взаєморозумінні.

IV. Способи залучення

Для досягнення основної політичної мети Кодексу кращих практик участі громадськості, а також для забезпечення його актуальності і практичного застосування неурядовими організаціями під час їх участі у процесі прийняття політичних рішень, в цьому розділі викладені способи залучення громадянського суспільства.

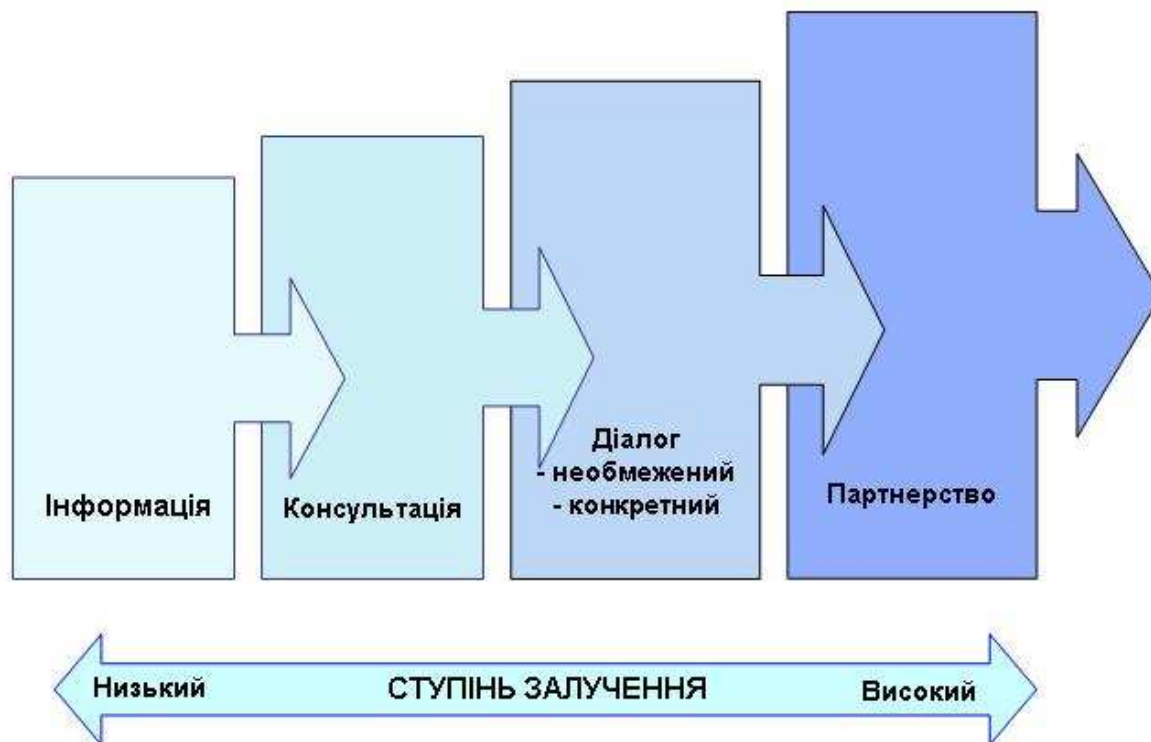
Існують два взаємопов'язані виміри цього процесу. По-перше, в розділі IV.i описані рівні залучення, розташовані в порядку зростання інтенсивності - від простого надання інформації до консультації, діалогу і, нарешті, партнерства між неурядовими організаціями та органами державної влади. По-друге, в розділі IV.ii викладені етапи процесу прийняття політичних рішень, а саме шість кроків, які здійснюються органами державної влади – від встановлення порядку денного і здійснення політики до моніторингу та повторного формулювання.

Окремий розділ (IV.iii) пропонує інструменти, які можуть застосовуватися на будь-якому етапі і які забезпечують комплексну підтримку процесу залучення.

Ці елементи зрештою об'єднуються в матрицю залучення громадськості (V), що візуально презентує взаємозалежну природу цього процесу.

IV.i Різні рівні участі

Рівень участі неурядових організацій на різних етапах процесу прийняття політичних рішень може змінюватись у залежності від інтенсивності залучення. Існують чотири рівні участі - від найнижчого до найвищого ступеню залучення. До них відносяться: інформація, консультація, діалог та партнерство. Вони можуть застосовуватися на будь-якому етапі процесу прийняття рішень, але вони часто особливо актуальні в певні моменти цього процесу.

1. Інформація

Доступ до інформації є основою всіх наступних кроків на шляху залучення неурядових організацій до процесу прийняття політичних рішень. Це відносно низький ступінь залучення, який зазвичай полягає в отриманні інформації від органів державної влади, та не потребує і не передбачає втручання або залучення неурядових організацій.

Інформація актуальна на всіх етапах процесу прийняття рішень.

2. Консультація

Це така форма ініціативи, коли органи державної влади просять неурядові організації висловити їхню думку стосовно конкретного політичного питання чи політичного процесу. Консультація зазвичай включає інформування неурядових організацій органами державної влади про поточний стан політичного процесу та прохання прокоментувати, висловити думки і відреагувати. Ініціаторами та авторами тем є органи державної влади, а не неурядові організації.

Консультація актуальна на всіх етапах процесу прийняття рішень, особливо на етапах складання проекту політики, моніторингу та повторного формулювання.

3. Діалог

Будь-яка зі сторін може ініціювати діалог, який в свою чергу може бути **необмежений** або **конкретний**.

Необмежений діалог - це двостороннє спілкування, яке ґрунтується на взаємних інтересах та потенційно спільних цілях, з метою забезпечити регулярний обмін думками. Його межі можуть варіювати від відкритих громадських слухань до спеціалізованих нарад між неурядовими організаціями та органами державної влади. Діапазон питань для обговорення не обмежується, і обговорення не пов'язане безпосередньо з поточним політичним процесом.

Конкретний діалог ґрунтується на взаємних інтересах стосовно окремого політичного процесу. Такий діалог зазвичай веде до вироблення спільної рекомендації, стратегії або законопроекту. Конкретний діалог є більш результативним, ніж необмежений діалог, оскільки він складається зі спільних, як правило, частих і регулярних зустрічей та має на меті розробку основних політичних стратегій і часто призводить до узгоджених результатів.

Діалог високо цінується на кожному етапі процесу прийняття політичних рішень, але має вирішальне значення для встановлення порядку денного, складання проекту політики та повторного формулювання.

4. Партнерство

Партнерство передбачає спільну відповідальність на кожному етапі процесу прийняття політичних рішень: від встановлення порядку денного, складання проекту і прийняття рішень до реалізації політичних ініціатив. Він є вищим рівнем участі.

На цьому рівні неурядові організації та органи державної влади збираються разом для тісного співробітництва, забезпечуючи, щоб неурядові організації і далі залишалися незалежними і мали право проводити кампанії та діяти незалежно від партнерських відносин. Партнерство може включати такі заходи, як делегування неурядовій організації конкретного завдання, наприклад, у сфері надання послуг, а також форуми

участі і створення органів із прийняття спільних рішень, включаючи питання фінансового забезпечення.

Партнерство може здійснюватися на всіх етапах процесу прийняття політичних рішень і є особливо актуальним на етапах встановлення порядку денного або здійснення політики.

IV.ii Етапи процесу прийняття політичних рішень

У наведеному нижче циклі подано шість різних етапів процесу прийняття політичних рішень: встановлення порядку денного, складання проекту політики, прийняття рішення, здійснення політики, моніторинг та повторне формулювання політики.

1. Встановлення порядку денного

Політичний порядок денний встановлюється спільно парламентом і урядом, але може бути сформований неурядовими організаціями чи групами неурядових організацій шляхом проведення кампаній та лобіювання окремих питань, потреб та проблем. Нові політичні ініціативи часто є результатом впливу кампаній, що проводяться неурядовими організаціями. На цьому етапі завдання неурядових організацій полягає в тому, щоб в ім'я колективного інтересу впливати на тих, хто приймає рішення, і діяти таким чином, щоб це доповнювало політичні дебати.

Внески неурядових організацій:

- **Захист:** порушення питань, формулювання проблем і потреб конкретних груп споживачів, відстоювання точок зору або спільних суспільних інтересів, які ще не охоплюються законами або іншими нормативними документами, інструментами або заходами.

- **Інформація та підвищення обізнаності:** неурядові організації діляться інформацією з органами державної влади, залучають та представляють своїх членів, споживачів і ключові групи громадян та є каналом доступу до громадян; вони слухають, реагують та інформують.
- **Експертиза та рекомендації:** компетентні в конкретних питаннях фахівці відіграють ключову роль у встановленні політичного порядку денного. Їх аналіз і дослідження дозволяють з'ясувати поточні та майбутні потреби суспільства і визначити найважливіші перспективи.
- **Інновація:** розробка нових рішень і підходів; демонстрація способів, у які вони можуть бути занесені до політичного порядку денного.
- **Надання послуг:** НУО відіграють ключову роль у формуванні політики і створенні альтернативних або ще неіснуючих послуг для конкретної групи споживачів.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** забезпечити всі зацікавлені сторони актуальною, точною та своєчасною інформацією у прийнятному форматі.
- **Процедури:** розвивати та дотримуватися прозорості у процесі прийняття рішень.
- **Ресурсне забезпечення:** уможливити активну участь громадянського суспільства шляхом, наприклад, бюджетного забезпечення, матеріальної підтримки чи адміністративних послуг.
- **Реагування:** забезпечити активне залучення представників відповідних органів державної влади; слухати, реагувати та забезпечувати зворотній зв'язок.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Простий та відкритий доступ** до важливої, точної та актуальної інформації щодо політичних процесів, документів та осіб, які приймають політичні рішення, наприклад, через он-лайн бази даних.
 - **Проведення досліджень** для визначення питань, які викликають занепокоєння, та вироблення способів їх вирішення.
 - **Проведення** неурядовими організаціями **кампаній та лобювання**, які спрямовані на підвищення поінформованості, за допомогою програмних документів, плакатів та листівок, веб-сайтів, прес-релізів та маніфестацій.
 - **Веб-сайт** з повним доступом до ключових документів та повідомлень про публічні заходи.
- **Консультація:**
 - Подання **петицій** за допомогою таких он-лайн інструментів, як електронна петиція чи веб-форум.
 - **Консультації** в режимі он-лайн або за допомогою інших технічних засобів з метою збору інформації щодо інтересів та пропозицій учасників.
- **Діалог:**
 - **Слухання та публічні форуми** за участю зацікавлених сторін з метою виявлення та аналізу чутливих сторін та інтересів різних груп.
 - **Форуми громадян та майбутні наради** для організації обговорень з громадянами та неурядовими організаціями.
 - **Контакт з ключовим представником урядових органів**, який надає змогу громадянському суспільству отримувати інформацію щодо поточних політичних ініціатив.
- **Партнерство:**
 - **Робоча група або комітет**, сформовані як постійна або тимчасова експертна група для консультацій з питань політичних пріоритетів.

2. Складання проекту політики

Органи державної влади зазвичай мають добре відпрацьовані методи складання проекту політики. Тут неурядові організації часто залучаються в такі сфери, як виявлення проблем, надання варіантів рішень та обґрунтування обраної ними пропозиції за допомогою, наприклад, інтерв'ю або досліджень. Розширення можливостей для проведення консультацій повинне бути ключовим елементом на цьому етапі, як і різні форми діалогу для збирання пропозицій від головних учасників.

Внески неурядових організацій:

- **Захист:** гарантувати, щоб розглядалися потреби та інтереси зацікавлених сторін, яких стосується цей проект політики.
- **Інформація та підвищення поінформованості:** неурядові організації інформують членів, споживачів та ключові групи громадян про процес складання проекту політики.
- **Експертиза та рекомендації:** проводити аналіз та дослідження за питаннями, що розглядаються, або пропонувати внести до проекту доповнення.
- **Інновація:** пропонувати рішення шляхом впровадження нових підходів, практичних заходів та конкретних моделей, які будуть корисними для конкретних груп споживачів.
- **Надання послуг:** брати участь у розробці проекту для гарантування того, щоб були враховані потреби конкретних споживачів і були дотримані необхідні умови.
- **Функція контролю:** Стежити за розробкою проекту політики для того, щоб переконатися, що побажання зацікавлених сторін враховані, і що процес є вичерпним та прозорим.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** забезпечувати своєчасною та вичерпною інформацією щодо поточного процесу консультацій.
- **Процедури:** розвивати та дотримуватися таких мінімальних консультаційних стандартів, як визначення зрозумілих цілей, правил участі, строків, контактів тощо. Організовувати відкриті консультативні наради і запрошувати всіх потенційних учасників.
- **Ресурсне забезпечення:** передбачати адекватні строки та способи проведення консультацій для забезпечення участі різних верств громадянського суспільства.
- **Реагування:** забезпечувати активне залучення представників відповідних органів державної влади; слухати, реагувати та забезпечувати зворотній зв'язок стосовно рішень, які приймаються у ході консультацій.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Відкритий та безкоштовний доступ** до програмних документів, включаючи створення єдиного пункту доступу до інформації стосовно проекту політики. Ця інформація повинна надаватися в різних форматах для того, щоб бути доступною для всій громадськості.
 - Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та повідомлень про публічні заходи.
 - **Проведення кампаній та лобіювання** щодо проекту політики за допомогою документів, викладаючих точки зору, листів та маніфестацій.
 - **Веб-мовлення** зі слухань, нарад та дебатів, що дозволяє людям бачити та слухати в режимі реального часу.

- **Проведення досліджень** з метою зробити внесок у процес складання проекту політики.
- **Консультація та діалог:**
 - **Слухання та групи питань і відповідей** з учасниками з метою визначення та інтерпретації чутливих питань, занепокоєнь та збору пропозицій (віч-на-віч чи он-лайн).
 - **Семінари та наради експертів**, які залучають експертів до проведення спеціальних досліджень, що можуть бути використані при розробці проекту політики.
 - **Багатосторонні комітети та консультативні органи**, які складаються або включають представників сектору неурядових організацій; можуть бути постійними або спеціальними.
- **Партнерство:**
 - **Спільне складання проекту політики:** активне залучення до законотворчого процесу.

3. Прийняття рішень

Форми прийняття політичних рішень варіюють в залежності від національного контексту та національного законодавства. Загальними характеристиками для них є прийняття директиви про урядову політику міністерством; чи законодавча діяльність (наприклад, ухвалення закону шляхом парламентського голосування); або проведення загальнонаціонального референдуму, який потім вимагає законодавчого закріплення. Проекти законів та пропозиції повинні бути відкриті для впливу та участі неурядових організацій. Органи державної влади повинні оцінити різні точки зору та думки перед тим, як прийняти рішення. На цьому етапі консультація є основою для вироблення обізнаного рішення. Однак, якщо рішення не прийнято за підсумками загального голосування, референдуму чи завдяки механізму вироблення спільного рішення, право зробити остаточний вибір залишається за органами державної влади,.

Внески неурядових організацій:

- **Захист:** вплив на суб'єктів прийняття рішень до голосування.
- **Інформація та підвищення поінформованості:** інформування членів, споживачів та ключових груп громадян про політичні рішення та їх потенційні наслідки.
- **Експертиза та рекомендації:** надання детального аналізу з метою інформування та впливу на суб'єктів прийняття рішень.
- **Функція контролю:** Стеження за розробкою проекту для забезпечення того, щоб він був демократичним, прозорим та оптимально ефективним.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** надавати інформацію про політичне рішення, що приймається
- **Процедури:** пропонувати та слідувати процедурам механізмів вироблення спільних рішень, де це можливо.
- **Ресурсне забезпечення:** уможливлювати та підтримувати активну участь громадянського суспільства із залученням неурядових організацій на етапі прийняття рішення.
- **Реагування:** слухати, брати до уваги та реагувати на вимоги громадянського суспільства.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Проведення кампаній та лобювання** з метою вплинути на суб'єктів прийняття рішень за допомогою, наприклад, листівок, веб-сайтів, прес-релізів та маніфестацій.
- **Консультація та діалог:**
 - **Відкриті пленарні засідання чи засідання комітетів** для забезпечення відкритого доступу до дебатів під час процесу прийняття рішень.
- **Партнерство:**
 - **Спільне прийняття рішень** шляхом форумів, конференцій для досягнення консенсусу та інших загальних зборів.
 - **Спільне прийняття рішень** як, наприклад, складання бюджету із залученням зацікавлених сторін

4. Здійснення політики

Це етап, на якому багато неурядових організацій є найбільш активними, наприклад, у наданні послуг та реалізації проектів. Більша частина роботи, що здійснюється НУО на попередніх етапах, спрямована на те, щоб вплинути на втілення в життя політики. Ця фаза особливо важлива для забезпечення отримання запланованого результату. На цьому етапі є важливим доступ до ясної та прозорої інформації щодо очікувань та можливостей, так само, як і активне партнерство.

Внески неурядових організацій:

- **Інформація та підвищення поінформованості:** у першу чергу зосереджені на підвищенні поінформованості, поясненні переваг і недоліків, а також наслідків реалізації політики.
- **Надання послуг:** один ключовий учасник, який відіграє основну роль у здійсненні політичних ініціатив і бере на себе основну відповідальність за надання послуг.
- **Функція контролю:** оцінка забезпечення того, щоб політика реалізовувалась, як було передбачено і без шкідливих побічних наслідків.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** надавати інформацію про стратегії реалізації політики, процедури публічних тендерів та керівні принципи проектів.
- **Процедури:** дотримуватися встановлених правил та норм реалізації політики.
- **Ресурсне забезпечення:** уможливити активну участь громадянського суспільства на етапі реалізації політики шляхом, наприклад, бюджетного забезпечення, матеріальної підтримки чи адміністративних послуг.
- **Реагування:** бути доступними та реагувати на конкретні потреби, які пов'язані з обставинами, виникаючими під час реалізації політики.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Вільний та безкоштовний доступ** до документів публічного характеру щодо проектів та виконання рішень.
 - **Веб-сайт** з повним доступом до ключових документів та повідомлень про публічні заходи.
 - **Розсилка на електронну пошту** з анонсом запланованих проектів та можливостей фінансування.
 - **«Питання – відповіді»** у режимі он-лайн або за допомогою інших технічних засобів для подання інформації у вигляді питань та відповідей на них з метою надання практичної допомоги та порад.

- **Публічно об'явлені тендерні процедури** з метою забезпечення відкритого та прозорого процесу надання послуг.
- **Консультація:**
 - **Заходи, конференції, форуми та семінари** з метою проінформувати та обговорити з неурядовими організаціями та громадськістю процес реалізації політики.
- **Діалог:**
 - **Семінари з управління потенціалом** для покращення знань і компетенцій у процесі реалізації політики.
 - **Тренінгові семінари** для неурядових організацій та органів державної влади за конкретними питаннями, пов'язаними з процесом реалізації політики, такими, як подання проектів та заявок на фінансування.
- **Партнерство:**
 - **Стратегічне партнерство** між неурядовими організаціями та органами державної влади з метою реалізації політики; партнерство може набувати різних форм: від малих пілотних проектів до повної відповідальності за реалізацію політики.

5. Моніторинг

На цьому етапі роль неурядових організацій полягає у моніторингу та оцінці результатів реалізованої політики. Важливо мати ефективну та прозору систему моніторингу, яка гарантує виконання поставлених цілей політики/програми.

Внески неурядових організацій:

- **Захист:** здійснення моніторингу та оприлюднення інформації про те, чи досягла політична ініціатива запланованих цілей і чи принесла вона очікувану користь суспільству.
- **Експертиза та рекомендації:** збір фактів та проведення досліджень стосовно наслідків політики, у тому числі за допомогою «мозкових центрів» та дослідницьких інститутів.
- **Надання послуг:** обов'язок проводити моніторинг результатів програми у тому, що стосується її якості, тривалості та ефективності, з наведенням конкретних прикладів.
- **Функція контролю:** пріоритетна роль у процесі моніторингу наслідків політики, щоб забезпечити досягнення поставлених цілей.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** забезпечувати інформацією про актуальний стан реалізації політики.
- **Процедури:** слухати та реагувати на конкретні питання, які виникають у неурядових організацій та громадянського суспільства.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Відкритий та безкоштовний доступ** до інформації про процес реалізації політики.
 - **Збір фактів** та статистичних матеріалів щодо реалізації проекту.
 - **Оцінка** політики та її наслідків шляхом проведення конференцій та звітування.

- Незалежні **наукові дослідження** для винесення основних уроків.
- **Консультація:**
 - Механізми **зворотного зв'язку** для відстеження прогресу – опитування, інтернет-дослідження, анкети.
- **Діалог:**
 - **Робоча група або комітет**, які складаються із неурядових організацій (як споживачів, так і постачальників) і відповідають за моніторинг та оцінку політичної ініціативи.
- **Партнерство:**
 - **Робоча група або комітет**, які складаються із неурядових організацій та органів державної влади, об'єднаних для стратегічного партнерства з метою здійснення моніторингу та оцінки політичної ініціативи.

6. Повторне формулювання

Дані, які були отримані шляхом оцінки реалізації політики, відповідно до зростаючих потреб суспільства, часто вимагають повторного формулювання політики. Воно повинно ґрунтуватися на доступі до інформації та можливостях проведення діалогу з метою виявлення потреб та реалізації ініціатив. Повторне формулювання спричиняє початок повторного кола процесу прийняття рішень.

Внески неурядових організацій:

- **Захист:** лобіювання оновлення політики в інтересах споживачів та громадян, вказуючи на недоліки або наслідки поточної політики
- **Експертиза та рекомендації:** проведення експертних досліджень та аналізів для визначення прогалин у поточній політиці та для обґрунтування повторного формулювання політики
- **Інновація:** розробка нових підходів для вирішення відповідних політичних питань; це може стати ключовим елементом в оновленні політики.
- **Надання послуг:** визначення перешкод та збір фактів, щоб проілюструвати потенційні потреби, які вимагають перегляду політики.

Обов'язки органів державної влади:

- **Обмін інформацією:** надавати інформацію про можливість перегляду політики та про їхнє бачення змін, що потрібні у політиці.
- **Процедури:** забезпечувати зрозумілий, відкритий та доступний процес участі.
- **Ресурсне забезпечення:** уможливити та підтримувати активну участь громадянського суспільства.
- **Реагування:** брати до уваги внесок НУО та діяти з урахуванням цього внеску.

Інструменти та механізми, які використовуються:

- **Інформація:**
 - **Відкритий та безкоштовний доступ до інформації** про оцінки, результати досліджень та інші дані щодо поточної політики.
- **Консультація:**
 - **Конференції або наради** для визначення наступних кроків, які плануються органами державної влади.

- **Он-лайн консультації** для збору точок зору громадянського суспільства стосовно напрямку, у якому слід продовжувати політику/проект.
- **Діалог:**
 - **Семінари та дискусійні форуми** з метою залучення зацікавлених осіб до розробки нових напрямків у політичній сфері, наприклад, «світове кафе», «відкритий простір» та інші методи мозкового штурму.
- **Партнерство:**
 - **Робоча група або комітет**, в яких неурядові організації формують експертну групу разом з іншими зацікавленими сторонами та органами державної влади з метою вироблення рекомендацій стосовно перегляду політики.

IV.iii Комплексні інструменти та механізми участі громадськості

Певні інструменти або механізми, інформація про які була зібрана в різних країнах Європи під час консультацій щодо Кодексу кращих практик участі громадськості, забезпечують комплексну підтримку залучення протягом всього процесу прийняття рішень:

1. Електронна участь

Електронні інструменти надають широкі можливості для поліпшення демократичної практики та участі організованого громадянського суспільства. Вони можуть значно сприяти підвищенню прозорості, підзвітності та відповідальності інститутів влади, а також заохоченню участі громадян, розширенню їхніх можливостей і підвищенню доступності та відкритості демократичного процесу. Для того, щоб повністю використати їх потенціал, електронні інструменти повинні застосовуватися всіма учасниками процесу прийняття рішень, включаючи органи державної влади всіх рівнів і організоване громадянське суспільство.

2. Створення можливостей для участі

Вкрай важливо розвивати потенціал і навички місцевих, регіональних та національних неурядових організацій для того, щоб вони могли брати активну участь у формуванні політики, розробці проектів і наданні послуг. Створення можливостей може також передбачати проведення навчальних семінарів для поліпшення розуміння ролей неурядових організацій та органів державної влади в рамках їхньої участі, а також програми обміну для сприяння розумінню реалій роботи один одного.

3. Структури співробітництва між неурядовими організаціями та органами державної влади

Для того, щоб сприяти встановленню зв'язків між органами державної влади і неурядовими організаціями, ряд країн створили координаційні органи. До них належать: урядові органи, такі, як контактна особа для роботи з громадянським суспільством у кожному міністерстві, чи центральний координаційний орган, як, наприклад, окремий контактний орган; об'єднані структури, такі, як багатосторонні комітети, робочі групи, експертні ради та інші консультативні органи (постійні або спеціальні); або альянси/коаліції неурядових організацій, які об'єднують ресурси та розробляють спільні позиції.

4. Рамкові документи щодо співробітництва між неурядовими організаціями та органами державної влади

У багатьох європейських країнах для визначення ініціатив, ролей, обов'язків і процедур співпраці були розроблені рамкові угоди. Ці документи закладають чітку основу для

партнерства і тим самим сприяють постійному діалогу та взаєморозумінню між неурядовими організаціями та органами державної влади. До них належать двосторонні угоди з парламентом або урядом, стратегічні документи для співробітництва та офіційні програми співробітництва, прийняті органами державної влади.

V. Матриця участі громадськості

Для того щоб проілюструвати і пояснити існуючий зв'язок, матриця, наведена нижче, візуалізує етапи процесу прийняття політичних рішень та їх зв'язок з рівнем залучення. Вона ґрунтується на кращій практиці і прикладах, наданих громадянським суспільством по всій Європі, і має за мету заохотити до діяльності та зміцнити взаємодію між неурядовими організаціями та органами державної влади.

На кожному етапі процесу прийняття рішень (зліва направо) існують різні рівні залучення неурядових організацій (знизу вгору). Передбачається, що етапи процесу прийняття політичних рішень можуть бути застосовані в Європі до будь-якого контексту - від місцевого до національного. Як вже зазначалося, ступінь залучення на кожному етапі процесу прийняття рішень може варіювати від низького до високого, і передбачається, що запропоновані інструменти будуть використовуватися для реалізації різних способів участі.

Ця матриця може бути використана в найрізноманітніших формах: для відображення рівня залучення громадянського суспільства в тому чи іншому політичному процесі; для оцінки участі тієї чи іншої неурядової організації в будь-який конкретний момент процесу, або як практичний засіб для планування програмної діяльності неурядової організації. Матриця не є вичерпною і може бути адаптованою до багатьох інших способів використання.

Матриця ілюструє взаємозалежні аспекти участі в процесі прийняття рішень. Цей приклад показує, як згадані вище інструменти дозволяють досягти наміченого рівня залучення на кожному етапі процесу прийняття рішень

Партнерство	Робоча група або комітет	Спільне складання проекту	Спільне прийняття рішення	Стратегічне партнерство	Робоча група або комітет	Робоча група або комітет
Діалог	Слухання та публічні форуми Форуми громадян та майбутні наради Контакт з ключовим представником урядових органів	Слухання та групи питань і відповідей Семінари експертів Багатосторонні комітети і консультативні органи	Відкрите пленарне засідання чи засідання комітетів	Семінари з управління потенціалом Тренінгові семінари	Робоча група або комітет	Семінари та дискусійні форуми
Консультація	Петиції Консультації в режимі он-лайн та за допомогою інших технічних засобів	Слухання та групи питань і відповідей Семінари експертів Багатосторонні комітети і консультативні органи	Відкрите пленарне засідання чи засідання комітетів	Заходи, конференції, форуми та семінари	Механізми зворотнього зв'язку	Конференції або наради Он-лайн консультації
Інформація	Простий та відкритий доступ до інформації Дослідження Проведення кампаній та лобювання Веб-сайт ключових документів	Відкритий та безкоштовний доступ до політичної документації Веб-сайт ключових документів Проведення кампаній та лобювання Веб-мовлення Внесок досліджень	Проведення кампаній та лобювання	Відкритий доступ до інформації Веб-сайт для доступу до інформації Розсилка на електронну пошту «Питання-відповіді» Публічно об'явлені тендерні процедури	Відкритий доступ до інформації Збір фактів Оцінка Наукові дослідження	Відкритий доступ до інформації
Рівні залучення						
Етапи процесу прийняття політичних рішень	Встановлення порядку денного	Складання проекту	Прийняття рішення	Здійснення	Моніторинг	Повторне формулювання